

Ticari İşletmenin Malvarlığı Unsurlarının Bir Kısımının veya Malvarlığının Bütünü'nün Rehni

Seda Ş. GÜNGÖR¹

¹Namık Kemal Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü, sedagungor@nku.edu.tr

Özet: Ticari işletmelerin faaliyetleri sürdürülürken duyulan nakit ihtiyacı kredi kullanılarak karşılanır. Tacirin ihtiyacı olan krediyi kullanabilmesi için kredi verene taşınır ya da taşınmaz malları üzerinde rehin hakkı tanınması gerekmektedir. Genel hükümlere göre taşınmazlar üzerinde rehin hakkı kurulabilmesi için tapu siciline tescil şart olup taşınır malların rehni için ise taşınır malın zilyetliğinin kredi verene geçirilmesi gerekmektedir. Ticari işletmenin malvarlığına dahil taşınır malların zilyetliğinin kredi temini amacıyla rehin alana geçirilmesi hem kredi alan hem de veren açısından sorunlara yol açabilir. Ticari işletmenin taşınır malvarlığı unsurlarının üzerinde teslimine gerek olmaksızın bir bütün olarak ya da münferiden rehin kurulabilmesi amacıyla özel kurallar getirilmiş ve bu amaçla 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu kabul edilerek 1.1.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kurallar ticari işletmelerin faaliyetlerini kesintiye uğratmadan ihtiyacı olan krediyi temin edebilmesi amacına hizmet etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Ticari işletme, taşınır rehni, teslimsiz rehin, kredi.

Pledging the Commercial Enterprise As a Whole or over its Specific Parts

Abstract: A commercial enterprise takes out loan to meet the required amount of cash needed for its ongoing operations. Merchant should bestow the right of pledge over its movable and immovable assets to the loaner in order to use the loan. Transmission of properties owned by a commercial enterprise to the loner for getting the loan may lead to some problems for both parties. Special regulations are established to constitute a pledge solely or as a whole over the components of a commercial enterprise's movable properties without the delivery of its possession and in accordance with this objective, Law no.6750 on Pledges Over Movable Assets In Commercial Transactions became effective on the date of 1.1.2017. The purpose of these regulations is to ensure that commercial enterprises can get the much needed loans without their commercial transactions interrupted.

Keywords: Commercial Enterprise, pledges over movable assets, non-deliverable pledge, loan.

1.Giriş

Tacirler ticari işletmelerinin faaliyetlerini sürdürürken duydukları nakit ihtiyacını karşılayabilmek için kredi kullanırlar. Tacirin ihtiyacı olan krediyi kullanabilmesi için alacaklısına teminat göstermesi gerekir. Söz konusu teminat, işletmenin malvarlığına dahil taşınır ya da taşınmaz mallar üzerinde alacaklı lehine rehin hakkı (Ertaş, 2012, s. 527 vd.) kurularak sağlanabilir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'u hükümlerine göre işletmenin taşınmazları üzerinde rehin hakkı kurulabilmesi için tapu siciline tescil şarttır. Eşya hukukuna ilişkin Türk Medeni Kanunu'nda yer alan genel hükümler çerçevesinde işletmeye ait taşınır malların rehni için ise taşınır malın zilyetliğinin kredi verene teslim edilmesi gerekmektedir (Oğuzman, Seliçi, & Oktay Özdemir, 2013, s. 990).

Ticari işletmenin malvarlığına dahil taşınır malların zilyetliğinin kredi temini amacıyla rehin alana geçirilmesi hem rehin veren hem de alan açısından sorunlara yol açacaktır. Rehni veren işletmesinin

malvarlığı unsurlarının zilyetliğini (üretim makineleri, hammadde vb.) rehin alana geçirirse başka bir deyişle teslim ederse üretim yapamaz ve buna bağlı olarak kullandığı krediyi geri ödeyemez. Rehni alan açısından da rehin aldığı taşınır malların muhafazası önemli bir sorun teşkil eder (Kayar, 2013, s. 73). Belirtilen sorunlar bazı ülkelerde taşınır malların rehin alana teslim edilmeden rehinine olanak sağlayan bir teslimsiz rehin modeli olan "tescil sistemi" uygulanarak aşılıma çalışılmıştır (Bozer & Göle, 2017, s. 30).

Ülkemizde de sicile tescil suretiyle teslimsiz rehin uygulamasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. Konuyla ilgili 1971 yılında yürürlüğe giren mülga 1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu (TİRK) işletmenin malvarlığının bütünü üzerinde teslimine gerek olmaksızın sicile tescil ile rehin kurulabilmesi amacıyla getirilmiş ilk özel düzenlemedir (Kayıhan, Ticari İşletme Rehni, 1996). Mülga TİRK ile 6102 sayılı Türk Ticaret

Kanunu'nun (TTK) 11. maddesinin 3. fıkrasında¹ yer alan düzenlemeye uygun olarak işletmenin bütün olarak yüksek değer ile teminat gösterilerek (Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya, & Nomer Ertan, 2015, s. 226) ticari işletmenin faaliyetlerini kesintiye uğratmadan ihtiyacı olan krediyi temin edebilmesi (Poroy & Yasaman, 2012, s. 52) amaçlanmıştır. Doktrinde ticari işletmenin taşınmaz malvarlığı unsurlarının rehni imkanına sahip olmaması durumunda taşınır mallarını rehin edebilmesine imkân veren bu düzenlemenin büyük bir gereksinimi karşıladığı ifade edilmiştir (Bahtiyar, 2013, s. 43).

Mülga TİRK (Kanunun uygulanması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şener, 2016) kırk altı sene yürürlükte kaldıktan sonra 01 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe giren 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu (TİTRK)² ile yürürlükten kaldırılmıştır. Doktrinde, yeni Kanunun uygulama alanının işlemin ticari niteliğine göre değil rehin sözleşmesinin tarafları ve konusuna göre belirlenmiş olması sebebiyle TİTRK'in adında "ticari işlem" ibaresinin kullanılmasının uygun olmadığı ifade edilmiştir (Göle & Aydoğan, 2016).

TİTRK'nin ilgili hükümleri uyarınca³ "Ticari İşlemlerde Rehni Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik" (Uygulama Yönetmeliği), "Rehlinli Taşınır Sicili Yönetmeliği" ve "Ticari İşlemlerde Taşınır Varlıkların Değer Tespiti Hakkında Yönetmelik" TİTRK'le aynı tarihte yürürlüğe girmiştir⁴.

Yeni Kanunun Genel Gereğesinde⁵ özetle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) Dünya ekonomisindeki rolünün küreselleşme süreci ile birlikte her geçen gün arttığı ve ekonomik ve sosyal kalkınmanın birer unsuru olarak önemli işlevleri yerine getirdikleri belirtildikten sonra KOBİ'lerin

gelişimlerini olumsuz etkileyen ve faaliyetlerini istikrarsızlaştıran çeşitli sorunların başında finansmana erişim güçlüğü'nün geldiği ifade edilmiş ve TİTRK'ın KOBİ'lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması, rekabet güçlerinin artırılması amacıyla hazırlandığı vurgulanmıştır.

Kanuna ilişkin sunulan Sanayi, Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar ve Teknoloji Komisyonu Raporu'nda Ülkemizde işletmelerin taşınır mallarının rehni TİTRK'a göre yürütüldüğü, ancak bu Kanunun günümüz ekonomik ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak kaldığı, Kanunun uygulanma sürecindeki istatistiklere bakıldığında, kırk beş yıllık süre içerisinde, sadece 4.927 ticari işletme rehni kurulduğu belirtilmiş ve yeni Kanunla getirilen düzenlemeler ile tacir, esnaf, çiftçi, üretici birlikleri, serbest meslek erbabının kredi kuruluşlarından taşınır rehni karşılığında kredi kullanabilecekleri, finansmana erişimde kullanılacak alternatif unsurlar getirildiği, ticari işletme ve esnaf işletmelerinin taşınır varlıklarının borcu karşılması hâlinde işletmenin tamamı üzerinde rehin tesis edilmesinin önüne geçileceği, rehin hakkı tesisi ve rehlinli taşınırlara ilişkin aleniyet sağlanması amacıyla rehlinli taşınır sicillerinin kurulacağı ifade edilmiştir⁶.

Ticari işletmenin malvarlığı unsurlarının bir kısmının ya da işletmenin bütününün teslimsiz rehni amacıyla getirilen yeni düzenlemelerdeki temel amaç KOBİ'ler, tacirler, esnaflar, çiftçiler, üretici birlikleri ile diğer tüm üreticilerin ticari faaliyetleri için ihtiyaç duydukları finansmana ulaşmalarını kolaylaştırmaktır⁷. Çalışmamızda TİTRK'ında getirilen yeni düzenlemeler uyarınca ticari işletmenin malvarlığı unsurlarının bir kısmı ya da tamamı üzerinde teslimsiz rehni hakkının nasıl tesis edileceği aşama aşama açıklanarak rehni kapsamı belirlenecek ve yeni düzenlemeye göre

1 Ticari işletmelerin malvarlıklarının bütünü üzerinde tek bir işlemle rehin kurulabilmesi amacıyla hizmet eden TTK'nın 11. maddesi hükmü şu şekildedir: "Ticari işletme, içerdiği malvarlığı unsurlarının devri için zorunlu tasarruf işlemlerinin ayrı ayrı yapılmasına gerek olmaksızın bir bütün hâlinde devredilebilir ve diğer hukuki işlemlere konu olabilir. Aksi öngörülmemişse, devir sözleşmesinin duran malvarlığını, işletme değerini, kiraçılık hakkını, ticaret unvanı ile diğer fikri mülkiyet haklarını ve sürekli olarak işletmeye özgülenen malvarlığı unsurlarını içerdiği kabul olunur. Bu devir sözleşmesiyle ticari işletmeyi bir bütün hâlinde konu alan diğer sözleşmeler yazılı olarak yapılır, ticaret siciline tescil ve ilan edilir".

2 RG. 28.10.2016, S. 29871.

3 Bkz. TİTRK m. 4.5, 5.8, 8.4, 13.3-4 ve 14.3.

4 RG. 31.12.2016, S. 29935, üçüncü mükerrer.

5 Genel Gereğçe, TBMM Yasama Dönemi 26, Yasama Yılı 1, Sıra sayısı 418.

6 Sanayi, Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar ve Teknoloji Komisyonu Raporu, E. 1.753, K. 8, TBMM Yasama Dönemi 26, Yasama Yılı 1, Sıra sayısı 418.

7 TİTRK'nın 1. maddesi şu hükmü içermektedir: "Bu Kanunun amacı; teslimsiz taşınır rehni hakkının güvence olarak kullanımının yaygınlaştırılması, bu rehne konu taşınırların kapsamının genişletilmesi, taşınır rehni aleniyetin sağlanması ile rehni paraya çevrilmesinde alternatif yolların sunulması suretiyle finansmana erişimi kolaylaştırmaktır".

kurulacak rehnin uygulanması sonucu ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlar tespit edilecektir.

2. Ticari İşletme Rehninin Konusu

Mülga TİRK'in yürürlükte olduğu dönemde, ilgili düzenlemeler uyarınca, ticaret siciline kayıtlı bir ticari işletme ya da esnaf işletmesinin malvarlığı değerleri üzerinde bir bütünlük teşkil edecek şekilde rehin hakkı tesis edilebiliyordu. Kredili satış yapan gerçek ve tüzel kişiliğe sahip müesseseler işletmenin bütünü yerine kredili şekilde satışını yaptıkları işletme tesisatına dahil olan mal üzerinde rehin tesis edebilirlerdi (TİRK m. 2.2).

TİTRK'in 1. maddesinin 3. fıkrasında Kanunun bir borca güvence teşkil etmek üzere kurulan ve konusu ilgili maddelerde sayılan taşınır varlıklar olan rehinli işlemlere uygulanacağı düzenlemesi getirilmekle mülga TİRK ile karşılaştırıldığında rehne konu olabilecek değerlerin kapsamının oldukça genişletildiği görülmektedir⁸. TİRK'ya göre rehin hakkı Kanun'un 5. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen taşınır varlıklar üzerinde kurulabilir. İlgili fıkra da yer alan sayım sınırlı sayıdadır, kapsam genişletilemez (Çelik, 2017, s. 8). Kanunda sayılan, üzerinde rehin hakkı tesis edilen taşınır varlıkların bir ticari işletmeye dahil olup olmadığına ya da rehinle temin edilen alacağın bir ticari işten kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakılmamaktadır (Şit İmamoğlu, 2017, s. 8).

Anılan fıkranın 1. bendinde ticari işletme ve esnaf işletmesi bir bütün olarak üzerinde rehin kurulabilecek değerler arasında sayılmıştır ancak TİTRK'ya göre ticari işletmenin malvarlığına dahil taşınır varlıkların rehinle teminat altına alınmak istenen borcu karşılması hâlinde işletmenin tümü üzerinde rehin kurulması mümkün olmayıp (m. 5.2 son cümle) sadece münferit unsurları üzerinde rehin hakkı tesis edilebilir. Uygulama Yönetmeliği'nin 17. maddesinin 3. fıkrasına göre ise işletmenin malvarlığına dahil taşınır varlıklardan biri ya da daha fazlasının borç miktarının tamamına ek olarak beşte birinden fazlasını karşılması halinde işletmelerin tüm malvarlığı üzerinde rehin kurulamayacağı düzenlemesi yer almaktadır. Yönetmeliğin bu düzenlemesi TİTRK'ya aykırılık

8 İşletmelerin müstakbel taşınır varlıkları üzerinde (m. 5.3) ve işletmelerin mevcut veya müstakbel taşınır varlıklarının getirileri üzerinde rehin hakkı kurulabilir (m. 5.4). Her tür sözleşmeden doğan mevcut veya müstakbel alacaklar da rehne konu edilebilir ancak 21.7.1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ile 31.5.2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar

teşkil etmekte olup, Kanunda belirtilmeyen bir hususun Yönetmelikle düzenlenmesi mümkün olmadığı için geçersizdir (Bozer & Göle, 2017, s. 41).

Kanuna göre ticari işletme ve esnaf işletmesinin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde, rehin kuruluşu anında işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan her türlü varlığın rehnedilmiş sayılacağı hüküm altına alınmıştır (TİTRK m. 5.2). Bu düzenleme ile tacir, işletmesinin bütünü üzerinde, sicile tescille işletmesinin malvarlığına dahil unsurları kullanmaya devam ederek teslimsiz rehin kurabilir. Rehin sözleşmesinde MERSİS numarasının yer alması şart olduğu için sadece sicile kayıtlı ticari işletmelerin malvarlığının bütün halinde rehin edilmesi mümkündür (TİTRK m. 4.6.a.1). Esnaf işletmeleri açısından esnaf ve sanatkârlar siciline kayıtlı olma şartı aranmamıştır (TİTRK m. 4.6.a.2).

3. Ticari İşletme Rehninin Kurulması

3.1. Rehin Sözleşmesi

3.1.1. Rehin Sözleşmesinin Tarafları

TİTRK'nın 3. maddesi uyarınca rehin sözleşmesi; kredi kuruluşları ile tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler arasında, ya da tacir ve/veya esnaf arasında yapılabilir. Anılan düzenleme uyarınca Kanuna göre rehin alacaklısı sadece kredi kuruluşu, tacir ya da esnaf olabilir. Kanunda rehin verebilecekler tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler olarak sınırlandırılmıştır.

Kanunda kredi kuruluşu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca faaliyet gösteren bankalar ve finansal kuruluşlar, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu uyarınca faaliyet gösteren finansal kuruluşlar ile kredi ve kefalet sağlayan kamu veya özel kurum ve kuruluşları olarak belirlenmiştir (TİTRK m. 2.1.e). Yine Kanuna göre çiftçi 5488 sayılı Tarım Kanununa göre faaliyet gösteren çiftçi esnaf da 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanununa

ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri saklıdır (m. 5.5). TİTRK'nın kapsamına sermaye piyasası araçları ile türev araçlara ilişkin finansal sözleşmeleri konu edinen rehin sözleşmeleri ile mevduat rehni girmemektedir (m. 1.4). Tapu kütüğüne herhangi bir nedenle tescil edilen taşınır da bu Kanun kapsamında değildir (m. 1.5).

göre faaliyet gösteren esnaf ve sanatkâr olarak belirtilmiştir (TİTRK m. 2.1.b, c).

Rehin alan sıfatıyla yukarıda sayılan nitelikteki bir kişinin alacağını devretmesi halinde alacağı devralan kişi Kanunda sayılan kişilerden olması bile rehin hakkından faydalanmaya devam edecektir (Arkan, 2017, s. 53). Üçüncü kişilerin TİTRK kapsamında borçlu lehine teslimsiz taşınır rehni kurmaları da mümkündür (m. 5.9). Rehlin bu şekilde kurulması halinde üçüncü kişi borçlunun bilgileri de rehin sözleşmesinde yer almalıdır (Akyazan, 1976, s. 69).

TİTRK'nın getirdiği düzenleme ile mülga TİTRK'e göre rehin alacaklısı olabilecek kişilerin sayısı arttırılmıştır. Yeniz düzenlemenin teslimsiz rehinlerin uygulamada artmasına neden olacağı açıktır ancak bir taşınır rehin almak suretiyle ödünç para verme işini devamlı yapan kişinin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 241. maddesine göre cezalandırılacağı hususu göz önünde bulundurulmalıdır (TİTRK m. 16.2).

3.1.2.Rehin Sözleşmesinin Şekli ve İçeriği

Ticari işletmenin tümünü ya da malvarlığının taşınır unsurlarının bir kısmını rehin vermek amacıyla yapılacak rehin sözleşmesi elektronik ortamda ya da yazılı olarak düzenlenmelidir (TİTRK m. 4.2). Elektronik ortamda düzenlenen rehin sözleşmesinin Rehinli Taşınır Siciline tescil edilebilmesi için sözleşmenin güvenli elektronik imza ile onaylanması şart olup yazılı olarak düzenlenen rehin sözleşmesinin Rehinli Taşınır Siciline tescil edilebilmesi için ise tarafların imzalarının noterce onaylanması veya sözleşmenin Sicil yetkilisinin huzurunda imzalanması şarttır (m. 4.3 ve 4). Anılan düzenlemeler rehin sözleşmesinin geçerli olabilmesi için adi yazılı şeklin yeterli olmadığını göstermektedir (Kayıhan & Yasan, Ticari İşletme Hukuku, 2017, s. 58).

Sözleşmeyi bizzat ticari işletme sahibi ya da özel olarak yetkilendirdiği temsilci geçerli olarak yapabilir. Ticari işletme sahibinin en geniş yetkili temsilcisinin dahi rehin konusunda özel olarak tacir tarafından yetkilendirilmesi söz konusu olmadıkça rehin sözleşmesi yapması mümkün değildir (Omağ, 1976). Anonim şirketlerde yönetim kurulu şirket esas sözleşmesinde özel bir hüküm bulunması dahi ticari işletme rehni kurulması için karar alabilir

ancak kolektif şirketlerde ticari işletme üzerinde rehin sadece ortakların oybirliği ile alacakları bir karar ile kurulabilecektir (Arkan, 2017, s. 54).

Rehin sözleşmesinin zorunlu içeriği Kanunun 4. maddesinin altıncı fıkrasında sayılmıştır⁹. Bu düzenlemeye göre rehin sözleşmesinin tarafı ticari işletme ise ticaret unvanı, MERSİS numarası, temsil ve ilzama yetkili temsilcinin adı, soyadı ve imzası, gerçek kişi veya esnaf ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, adı, soyadı ve imzası, çiftçi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, adı, soyadı ve imzası ile Çiftçi Kayıt Sistemi numarası, üretici örgütü ise üretici örgütü belge numarası ile temsil ve ilzama yetkili temsilcinin adı, soyadı ve imzası sözleşmede yer almalıdır. Rehin sözleşmesinde ayrıca borcun konusu, borcun miktarı, borcun miktarı belirli değilse rehlin ne miktar için güvence teşkil ettiği, ödenecek para cinsi ve rehlin azami miktarı ile rehne konu varlık ve bu varlığın ayırt edici özelliklerini belirten seri numarası, markası, üretim yılı, şasi numarası, belge seri numarası, varsa GTİP ya da PRODTR sanayi ürünü kodu gibi hususların da yer alması zorunludur.

Rehne konu taşınır varlığın alt veya art rehne konu edilmesi ile rehin verenin rehne konu taşınır varlık üzerindeki tasarruf yetkisini kısıtlayan kayıtlar geçersiz olup (TİTRK m. 4.7), rehin hakkının Sicile tescilinden doğan masrafların kime ait olacağının da rehin sözleşmesinde belirtilmesi gerekmektedir (TİTRK m. 4.8). Rehin alacaklısına ilişkin bilgiler ile rehin sözleşmesinin üçüncü kişilerin borcunu güvence altına almak amacıyla yapılması durumunda üçüncü kişi borçlunun bilgilerinin de sözleşmede yer alması gerektiği hususu Uygulama Yönetmeliği'nin 9. maddesinde düzenleme altına alınmıştır.

3.2. Rehin Sözleşmesinin Rehinli Taşınır Siciline Tescili

Ticari işletmenin tümünün ya da malvarlığının taşınır unsurlarının bir kısmının üzerinde rehin hakkı, rehin sözleşmesinin Rehinli Taşınır Sicile tescil edilmesiyle kurulur (TİTRK m. 4.1). Tescilin sözleşmenin düzenlenmesinden itibaren ne kadar sürede yapılması gerektiği ile ilgili bir düzenleme yapılmamıştır. Kanunun 8. maddesinin birinci fıkrasında yer alan rehin hakkının rehin sözleşmesinin Sicile tescil edilmesiyle üçüncü kişilere karşı hüküm ifade edeceğine ilişkin hüküm

9 TİTRK'da ve Uygulama Yönetmeliği'nde öngörülen hususların sözleşmede yer almaması halinde rehin

sözleşmesi geçerli olmaz ve tescili reddedilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 27.1).

tescilin kurucu etkiye sahip niteliğini göstermektedir (Bilgili & Demirkapı, 2017, s. 28). Yapılan tescil bu anlamda hem aynı hakkı tesis eder hem de aleniyeti sağlar (Antalya & Acar, 2017, s. 52). Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği uyarınca, tescil edilmesi Kanunda öngörülmuş hususların Sicile tescili yapılmadıkça üçüncü kişilere karşı ileri sürülmeleri mümkün değildir (m. 16.3).

Ticari işletmenin bütünü ya da malvarlığına dahil bir taşınır varlık üzerinde rehin ilerleme sistemi ya da sabit derece sistemi ile kurulabilir. Taraflarca herhangi bir rehin sisteminin belirlenmemesi halinde rehin, ilerleme sistemine göre kurulmuş sayılır (Uygulama Yönetmeliği m. 24). İlerleme sisteminde Sicile tescil anı dikkate alınır (Uygulama Yönetmeliği m. 25.3). Sabit derece sisteminde rehin veren tarafından taşınır varlığın değerinin itibari değerlere ayrılarak derecelendirilmesi gerekmekte olup bu sistemde öncelik hakkı rehin hakkının derece ve sırasına göre belirlenir (Uygulama Yönetmeliği m. 26.1 ve 2) (Rehin sistemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Antalya & Acar, 2017, s. 104 vd.).

Rehin hakkının tesisi ve üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesi, rehinli alacaklılar arasında öncelik hakkının belirlenmesi, rehinli taşınır varlık ile alacağın devrinin tescili amacıyla Rehinli Taşınır Sicilini kurma yetkisi Gümrük ve Ticaret Bakanlığına verilmiştir (TİTRK m. 8; m. 2.1.k).

Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nde Sicilin kurulması ve sicil hizmetlerinin yürütülmesi için Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile bu görev ve hizmetleri yürütmek üzere yetkilendirilen kurum ve kuruluşlar arasında protokol imzalanacağı düzenlenmiştir (m. 4.1.g). Bu düzenleme uyarınca Bakanlık ile Türkiye Noterler Birliği arasında 23 Aralık 2016 tarihinde protokol imzalanarak Rehinli Taşınır Sicili'nin kurulması, sicil hizmetlerini sicil merkezi olarak Türkiye Noterler Birliği'nin yürütmesi ve rehin sözleşmelerine ilişkin işlemlerin

noterlikler tarafından yapılması kararlaştırılmıştır (Şit İmamoğlu, 2017, s. 23). Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'ne göre sicil hizmetlerinin ifası amacıyla Taşınır Rehin Sicil Sistemi kurulur ve bu sistem kısaca TARES¹⁰ olarak adlandırılır.

Tescil talebini rehnin her iki tarafı birlikte yapmalıdır (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 22.1). Sicil yetkilisi veya yardımcısı tescil için aranan Kanuni şartların¹¹ var olup olmadığını inceleyerek tescili yapar (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 10, 27). Sicil tarafından rehin sözleşmesinin tescil edilmesinden sonra sözleşmenin taraflarına verilmek üzere tescil belgesi düzenlenir ve rehin işlemine münhasır bir sicil numarası verilir. Tescil edilen rehne ilişkin diğer iş ve işlemler tescil numarası üzerinden yürütülür (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 24, 25). İlgisini ispat eden herkes aleni olan Sicil'den onaylı belge alabilir ya da sorgulama yapabilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 26, 30).

4. Ticari İşletme Rehninin Diğer Sicillere Bildirilmesi

TİTRK m. 5.2'de yer alan düzenleme uyarınca ticari işletme ve esnaf işletmesinin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde, rehnin kuruluşu anında işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan her türlü varlık rehnedilmiş sayılacak ve bu kapsamda ticari işletme ve esnaf işletmesi üzerinde kurulan rehin ticaret veya esnaf siciline derhal bildirilecektir. Aynı hüküm uyarınca rehnedilen işletmenin malvarlığına dahil varlıkların rehninin diğer kanunlarca bir sicile tescil edilerek yapılması söz konusuysa rehnin ilgili sicillere bildirilmesi gerekmektedir. Bu varlıklar üzerinde diğer kanunlar uyarınca önceden bir rehin hakkı tesis edilmiş olması hâlinde TİTRK çerçevesinde tesis edilerek bildirilen rehin sonraki sırada yer alır.

10 Bkz. www.tares.org.tr

11 Tescil talebinin reddine ilişkin nedenler Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 27. maddesinde sayılmıştır. İlgili madde hükmü şu şekildedir: (1) Sicil, aşağıdaki hallerde tescil talebini reddeder:

- Rehin sözleşmesinin taraflardan biri tarafından imzalanmaması.
- Rehin sözleşmesinde yer alması zorunlu hususlardan herhangi birine yer verilmemesi.
- Tescil için aranan şartların eksik olması.

ç) Sicil tarafından talep edilen bilgi ve belgelerin verilmemesi.

d) Sicile tescil edilecek hususların, tarafların tam ve gerçek beyanına uygun olmaması veya kamu düzenine aykırılık oluşturması.

e) İlerleme sisteminin kabul edilmesi halinde, rehin sözleşmesinde yer alan güvence miktarının diğer alacaklılar aleyhine muvafakatsız olarak arttırılmasının tescilinin talep edilmesi.

Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nde de aynı yönde bir düzenleme yapılarak ticari işletme ve esnaf işletmesinin tamamı üzerinde rehin kurulması halinde, işletmelerin faaliyetlerine tahsis edilmiş varlıkların rehni kapsam ve ilgisine göre sicil birimi tarafından ilgili sicillere bildirimini yapılacağı belirtilmiştir (m. 13.2). Ayrıca Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği uyarınca telif hakkı, marka, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım, entegre devre topografyası ile yeni bitki çeşitleri üzerindeki ıslahçı hakları üzerinde TİTRK uyarınca rehin kurulması halinde, rehin hakkı sicil birimi tarafından bu taşınır varlıkların kayıtlı olduğu ilgili sicile bildirilecektir (m. 13.3). Mevzuatı gereği özel sicillerine kaydı gereken gemi, hava aracı, iş makinesi, maden ve cevher ile motorlu taşıtlar üzerinde tesis edilen rehin hakları ilgili siciller tarafından Rehinli Taşınır Sicili'ne bildirilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 13.4).

5. Ticari İşletme Rehninin Kapsamı

TİTRK rehne konu olabilecek taşınırın kapsamını oldukça geniş tutmuştur. Kanunun 5. maddesine göre alacaklar, çok yıllık ürün veren ağaçlar, fikri ve sınai mülkiyete konu haklar hammadde, hayvan, her türlü kazanç ve iratlar, başka bir sicile kaydı öngörülmemeyen ve idari izin belgesi niteliğinde olmayan her türlü lisans ve ruhsatlar, kira gelirleri kiracılık hakkı¹², makine ve teçhizat, araç, ekipman, alet, iş makinaları, elektronik haberleşme cihazları dâhil her türlü elektronik cihaz gibi menkul işletme tesisatı, sarf malzemesi, stoklar, tarımsal ürün, ticaret unvanı ve/veya işletme adı, ticari işletme veya esnaf işletmesi, ticari plaka ve ticari hat, ticari proje, vagon, sayılanlardan üçüncü kişiler zilyetliğindeki taşınır varlık, hak ve paylı mülkiyet hakları, işletmelerin müstakbel taşınır varlıkları, işletmelerin mevcut veya müstakbel taşınır varlıklarının getirileri ile müstakbel alacaklar üzerinde rehin kurulabilir.

Yukarıda belirtildiği üzere ticari işletme ya da esnaf işletmesinin bütünü üzerinde ancak malvarlığına dahil taşınır varlıkların rehinle teminat altına alınmak istenen borcu karşılamaması hâlinde rehin kurulması mümkündür (TİTRK m. 5.2 son cümle, bkz. TTK m. 11.3) aksi halde ancak münferit unsurları üzerinde rehin hakkı tesis edilebilir. Söz konusu düzenleme tacirin düşük tutarlı bir borç için işletmesinin bütününe rehnetmek zorunda kalmasını engelleme amacına hizmet etmekle

birlikte rehni kurulmasında değer tespitinin zorunlu olmaması bu tehlikeyi tamamen ortadan kaldırmamaktadır (Şit İmamoğlu, 2017, s. 32).

Doktrinde işletmenin bütün olarak rehni halinde rehni kurulduğu anda işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan ve Kanunun 5. maddesinde sayılan unsurların tümünün rehne dahil olacağı ancak satın alınmış fakat henüz teslim edilmemiş makinelerin işletme rehni kapsamında yer alamayacağı ifade edilmiştir (Arkan, 2017, s. 58). TİTRK'ya göre diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescilli zorunlu olan taşınır rehinlerine ilişkin hükümler saklı olup bu taşınır varlıklar üzerinde TİTRK kapsamında Sicile tescil edilmek suretiyle rehin tesis edilmesi mümkün değildir (m. 8.3). Marka, patent gibi fikri haklar üzerinde TİTRK'ya göre rehin kurulması mümkün olmakla birlikte belirtilen hüküm nedeniyle ayrı rehin sözleşmesi yapılarak ilgili sicillere tescil yapılmadan motorlu taşıt araçları, gemi siciline kaydı gereken gemiler ve uçaklar üzerinde rehin hakkı tesis edilemez (Arkan, 2017, s. 59).

6. Ticari İşletme Rehninde Tarafların Hak ve Yükümlükleri

TİTRK'nın 12. maddesinin birinci fıkrası uyarınca taraflar rehin sözleşmesine ilişkin hak ve yükümlülüklerini Kanuna aykırı olmamak şartıyla sözleşmede belirleyeme hakkına sahiptirler. Rehin verenin en temel yükümlülüğü işletmenin olağan faaliyetlerini devam ettirirken rehinli taşınırın değerini korumak için gerekli tedbirleri almasıdır (TİTRK m. 12.2). Rehinli taşınır varlığın zilyedinin, rehinli taşınır varlığın değerini düşüren davranışlarda bulunması halinde; rehin alan, rehinli taşınır varlığın bulunduğu yer mahkemesinden bu gibi davranışların yasaklanmasını isteyebilir. İlgililere, gerekli önlemleri almak üzere hâkim tarafından yetki verilebileceği gibi; gecikmesinde tehlike bulunan hallerde ilgililer, böyle bir yetki verilmeden de gerekli önlemleri kendiliğinden alma hakkına sahiptirler. İlgililer, önlem için yapmış oldukları giderleri malikten isteyebilirler ve bu giderlere has olmak üzere taşınır varlık üzerinde, tescile gerek olmaksızın ve tescil edilmiş olan diğer yüklerden önce gelen bir rehin hakkına sahip olurlar (Uygulama Yönetmeliği m. 27.1).

bulunması halinde rehne dahil olacaktır (Şit İmamoğlu, 2017, s. 31).

12 Türk Borçlar Kanunu'nun 322. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca kiracılık hakkı ancak kira sözleşmesinde kiracılık hakkının devrine olanak tanıyan bir hüküm

Rehinli taşınır varlığın değerinde düşme meydana gelmişse rehin alacaklısı, alacağı için başka güvence göstermesini veya rehinli taşınır varlığın eski hale getirilmesini borçludan isteme hakkına sahiptir. Rehlin alacaklısı, rehinli taşınır varlığın değerinin düşmesi tehlikesinin mevcut olması halinde de güvence isteyebilir. Yeterli güvence hâkim tarafından belirlenen süre içinde verilmediği takdirde rehin alacaklısı, güvence eksikliğini karşılayacak miktardaki alacak kısmının ödenmesini isteyebilir (Uygulama Yönetmeliği m. 27.2). Değer düşmesi zilyedin kusuru olmadan meydana gelmişse rehin alacaklısı, ancak zilyedin zarardan ötürü aldığı tazminat miktarını aşmayacak ölçüde borçludan güvence vermesini veya kısmi ödeme yapmasını isteyebilir. Bununla birlikte rehin alacaklısı, değer düşmesinin önlenmesi veya giderilmesi için gerekli önlemleri kendiliğinden de alma yetkisine sahiptir. Rehlin alacaklısı, bu amaçla yaptığı harcama tutarı kadar rehinli taşınır varlık üzerinde tescile gerek olmaksızın ve tescil edilmiş olan diğer yüklerden önce gelen bir rehin hakkına sahip olur. Malik, bu masraflardan kişisel olarak sorumlu değildir (Uygulama Yönetmeliği m. 27.3). Rehlin alacaklısı ayrıca rehin veren ya da üçüncü bir kişinin zilyetliğinde bulunan rehne konu taşınır varlığı denetleme hakkına sahiptir (TİTRK m. 12.4).

Rehin veren, rehinli taşınır varlığın devri ile alacağın devrini Sicile tescil ettirmekle yükümlüdür (TİTRK m. 12.6). Rehlinli taşınırın devri güvencede bir farklılık yaratmayacak ancak bu yükümlülüğün ihlali durumunda rehin veren cezai müeyyideyle karşılaşacaktır (TİTRK m. 16.1.ç).

TİTRK hükümlerine göre teminat altına alınan bir borcun süresinde ifa edilmemesi durumunda rehin alana başvurabileceği üç imkân tanınmıştır. Bunlardan ilkinde göre alacaklı birinci derecede olması halinde icra dairesinden 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 24. maddesi uyarınca rehinli taşınırın mülkiyetinin devrini talep edebilir. Bu durumda icra dairesi, bu devri Sicile bildirmekle yükümlüdür. Rehlinli taşınırın TİTRK'nın 13. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca belirlenen değerinin, birinci derece alacaklının toplam alacağından fazla olması durumunda, aradaki fark miktarından, diğer derecelerdeki alacaklılara karşı, birinci derece alacaklı ile rehin veren müteselsilen sorumlu olurlar (TİTRK m. 14.1.a) (Bkz. Uygulama Yönetmeliği m. 30 vd.). Alacaklı mülkiyetin devrini istemez ise alacağını, 5411 sayılı Kanun uyarınca faaliyet gösteren varlık yönetim şirketlerine devretme imkanına sahiptir, bu durumda varlık yönetim şirketleri, alacaklının rehin sırasına sahip

olur (TİTRK m. 14.1.b). Alacaklı belirtilen yollardan birini seçmezse zilyetliğin devrine konu olmayan varlıklarda kiralama ve lisans hakkını kullanma hakkına da sahiptir (TİTRK m. 14.1.c). Lisanslama ve kiralama geliri borca yetecek düzeye ulaştıktan sonra kiralama ve lisanslama hakkı sona erecektir (Uygulama Yönetmeliği m. 41.2). Alacağın açıklanan yollarla tahsil edilememesi hâlinde takip, genel hükümler çerçevesinde yapılır (TİTRK m. 14.2).

7. Rehlin Sona Ermesi

Ticari işletme rehni ile teminat altına alınan alacak sona ererse buna bağlı fer'i hak olan rehin hakkı da sona erecektir. Rehlin alacaklısı, alacağın son bulunduğu tarihten itibaren üç işgünü içinde, rehin kaydının Sicilden terkin için başvuruda bulunmak zorundadır ve bu yükümlülüğü yerine getirmemesi halinde güvence altına alınan borç tutarının onda biri oranında hakkında idari para cezası uygulanır (TİTRK m. 15.1). Rehlin alacaklısının rehin sözleşmesinin terkin için süresi içinde talepte bulunmaması halinde, rehin veren bu durumu borcunun son bulunduğunu tevsik eden mahkeme kararıyla birlikte Sicile bildirir ve Sicil terkin talebinin ulaşmasını müteakip rehin sözleşmesini sicilden terkin ederek bu durumu alacaklıya bildirir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 29.4).

Uygulama Yönetmeliği'ne göre rehin hakkının geçerliliği için rehin sözleşmesine süre kaydı konulabilir, bu tür bir kayıt konulması halinde rehin belirlenen süre boyunca geçerli olacak ve geçerlilik süresi taraflarca uzatılabilecektir (m. 21.1 ve 3). Rehlin sözleşmesinde belirlenen sürenin sona ermesi halinde rehin hakkı da sona erer (Uygulama Yönetmeliği m. 22.1). Rehlin sicilden silinmesini Kanuna göre rehin alacaklısı sıfatına sahip kişiler veya bunların temsil ve ilzama yetkili temsilcileri talep edebilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği m. 22.2).

Rehinli taşınır varlığın tamamen yok olması halinde de rehin hakkı sona erecektir (Uygulama Yönetmeliği m. 22.1). Ticari işletmenin rehin veren tarafından sigorta ettirilmiş olması halinde rehlin sigorta tazminatı üzerinden devam edeceğine ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır.

8. Sonuç

TİTRK'nın yukarıda incelenen düzenlemelerinin taşınır rehlinin daha yaygın hale gelmesi ve bu sayede küçük ölçekli ticari işletmelerin krediye kolay ulaşmalarını sağlama amacını yerine

getireceği açıktır. Özellikle rehin verilebilecek malvarlığı değerlerinin kapsamının geniş tutulması rehlin kurulmasında kolaylık sağlanması açısından faydalıdır ancak hammadde ve sarf malzemeleri gibi değerlerin üzerinde rehin kurulması uygulama açısından sorunlar yaratabilir. TİRK yürürlüğe girmesi ile rehin sözleşmesi ile ticari işletmenin malvarlığının bütünü ya da malvarlığına dahil unsurlarından bir kısmı üzerinde rehin alan sıfatını kazanabilecek kişilerin kapsamı da genişlemiştir. Bu durum rehlin yaygınlaşmasını sağlayacak olsa da rehin veren açısından sakıncalı sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Kaynakça

- Akyazan, S. (1976). Ticari İşletme Rehni. BATİDER, VIII(4), 61 vd.
- Antalya, O. G., & Acar, F. (2017). Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni. İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Arkan, S. (2017). Ticari İşletme Hukuku. Ankara: BATİDER.
- Bahtiyar, M. (2013). Ticari İşletme Hukuku. İstanbul: Beta.
- Bilgili, F., & Demirkapı, E. (2017). Ticaret Hukuku Bilgisi. Bursa: Dora.
- Bozer, A., & Göle, C. (2017). Ticari İşletme Hukuku. Ankara: BATİDER.
- Çelik, A. (2017). Ticaret Hukuku. Ankara: Seçkin.
- Ertay, Ş. (2012). Eşya Hukuku. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitapevi.
- Göle, C., & Aydoğan, G. (2016). "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu"nun Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. BATİDER, 33(1), 5-51.
- Kayar, İ. (2013). Ticari İşletme Hukuku. Ankara : Seçkin.
- Kayıhan, Ş. (1996). Ticari İşletme Rehni. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Kayıhan, Ş., & Yasan, M. (2017). Ticari İşletme Hukuku. Ankara: Seçkin.
- Oğuzman, M. K., Seliçi, Ö., & Oktay Özdemir, S. (2013). Eşya Hukuku. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Omağ, M. K. (1976). Türk Hukukunda Ticari İşletme Rehni. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Dergisi(1), 187-206.
- Poroy, R., & Yasaman, H. (2012). Ticari İşletme Hukuku. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Şener, O. (2016). Ticari İşletme Hukuku. Ankara: Seçkin.
- Şit İmamoğlu, B. (2017). Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir İnceleme. Ankara: BATİDER.
- Ülgen, H., Helvacı, M., Kendigelen, A., Kaya, A., & Nomer Ertan, F. (2015). Ticari İşletme Hukuku. İstanbul: On İki Levha.